

Avdelning för nationalräkenskaper
Nina Grönborg och Mats Rönnbacka

Historik - kommunalekonomisk utjämning

Generella statsbidrag och inomkommunal utjämning 1996–2004

De system för statsbidrag och utjämning som gällde under åren 1996 t.o.m. 2004 bestod av tre huvudbeståndsdelar, nämligen ett generellt statsbidrag, en inomkommunal inkomstutjämning och en inomkommunal kostnadsutjämning. Till systemet hörde också övergångs- eller införanderegler.

Det generella statsbidraget utgjordes i huvudsak av ett invånarrelaterat bidrag som var lika stort i kronor per invånare räknat för kommuner respektive landsting. Från 1997 fick kommunerna också ett åldersrelaterat statsbidrag. Storleken på det åldersrelaterade bidraget bestämdes av antalet invånare i fem olika åldersgrupper, nämligen 7–15, 16–18, 65–74, 75–84 och 85–w år.

Inkomstutjämningen skulle garantera alla kommuner och landsting ett lika stort skatteunderlag oavsett den egna kommunens skatteunderlag. Kommuner och landsting med ett högt skatteunderlag per invånare betalade en avgift. Kommuner och landsting med ett lågt skatteunderlag per invånare fick ett bidrag. Summan av avgifterna motsvarade i princip summan av bidragen.

Kommunalekonomisk utjämning för åren fr.o.m. 2005-2013

Riksdagen beslutade i oktober 2004 att införa ett system för kommunalekonomisk utjämning bestående av ett delsystem för kommuner och ett delsystem för landsting. Lagstiftningen trädde i kraft den 1 januari 2005.

I det system som infördes 2005 ingick ändrade system för inkomstutjämning respektive kostnadsutjämning samt nya inslag i form av strukturbidrag, införandebidrag och regleringspost.

Det ändrade systemet för inkomstutjämning motsvarade inkomstutjämning och generellt statsbidrag i tidigare system. Det innebar i huvudsak att staten finansierade utjämningen. Kommuner och landsting garanterades genom ett inkomstutjämningsbidrag 115 respektive 110 procent av en uppräknad medelskatekraft. Kommuner och landsting som hade en skatekraft över respektive nivå betalade en inkomstutjämningsavgift till staten. Den garanterade nivån för landstingen höjdes från och med utjämningsåret 2012 med fem procentenheter till 115 procent, dvs. samma nivå som gällde för kommunerna. Syftet var att underlätta skatteväxlingar mellan landstingen och kommunerna.

Strukturbidraget gavs till kommuner som i tidigare kostnadsutjämning fått bidrag för "näringslivs- och sysselsättningsfrämjande åtgärder" (=hög/re arbetslöshet) och "svagt befolkningsunderlag". Landsting som fick bidrag var de som tidigare fått bidrag i kostnadsutjämningen för "små landsting". Dessutom utgick bidrag till kommuner och landsting som fick en större försämring genom införandet av det nya systemet.

Avdelning för nationalräkenskaper
Nina Grönborg och Mats Rönnbacka

Utfallet 2004 enligt det nya systemet jämfördes med ett referensbidrag som utgjordes av det faktiska utfallet för 2004 enligt tidigare system (med vissa korrigeringar främst avseende det generella statsbidraget). Kommuner och landsting med större bidragsminskningar fick ett årligt införandebidrag (utöver den del som skulle utgå i form av strukturbidrag). Införandebidragen trappades ner stegvis och de betalades ut t.o.m. 2010.

För att statens bidrag inte skulle påverkas av den fastställda nivån i inkomstutjämnningen, och för att staten samtidigt skulle ha kontroll över den totala kostnaden för utjämningsystemet, infördes ett regleringsbidrag/regleringsavgift.

Kommunalekonomisk utjämning från år 2014

Riksdagen beslutade i november 2013 att införa ett nytt system för kommunalekonomisk utjämning. Riksdagsbeslutet var baserat på den proposition som regeringen tidigare överlämnat till riksdagen (Prop. 2013/14:FiU3). Lagstiftningen trädde i kraft den 1 januari 2014.

Inkomstutjämnningen ändrades genom att avgiften sänktes för de kommuner och landsting som betalar inkomstutjämningsavgift. I kostnadsutjämnningen behölls nuvarande delmodeller, men vissa uppdateringar och ett flertal stora justeringar gjordes.

Delar av det tidigare strukturbidraget reducerades. Ett särskilt bidrag infördes inom ramen för strukturbidraget, för att kompensera de kommuner och landsting som fick lägre intäkter till följd av förändringen i inkomstutjämnningen.

Kommuner och landsting som vid införandet av det nya utjämningsystemet 2014 fick en bidragsminskning, alternativt avgiftshöjning, har rätt till ett årligt införandebidrag för den del av bidragsminskningen som överstiger 250 kronor per invånare. Införandebidragen trappas ner stegvis med 250 kronor per invånare och år.

Kommunalekonomisk utjämning från år 2016

Riksdagen beslutade i december 2015 att ändra beräkningarna för inkomstutjämnningen. Riksdagsbeslutet var baserat på de förslag som regeringen tidigare lämnat i budgetpropositionen för 2016 (prop. 2015/16:1). Lagstiftningen trädde i kraft den 1 januari 2016. Förändringarna innebar i huvudsak en återgång till de regler som gällde fram till utgången av 2013 för beräkning av inkomstutjämningsavgifter.

Inkomstutjämnningen ändrades genom att avgiften höjdes för de kommuner och landsting som betalar inkomstutjämningsavgift. Den länsvisa skattesatsen, som används vid beräkningen av inkomstutjämningsavgifter fastställdes

Avdelning för nationalräkenskaper
Nina Grönborg och Mats Rönnbacka

utifrån 85 procent av medelskattesatsen 2003 för kommunerna respektive landstingen.

Därutöver avskaffades det särskilda bidrag som, inom ramen för strukturbidraget, kompenserade de kommuner och landsting som fick minskade intäkter från bidrag eller högre kostnader för avgifter till följd av sänkningen av inkomstutjämningsavgiften utjämningsår 2014.

Avslutningsvis infördes ett nytt införandebidrag. Kommuner och landsting som vid införandet av det nya utjämningsystemet 2016 fick en bidragsminskning, alternativt avgiftshöjning, har rätt till ett årligt införandebidrag för den del av bidragsminskningen som överstiger 250 kronor per invånare. Införandebidragen trappas ner stegvis med 250 kronor per invånare och år. I praktiken berörs inga landsting av detta införandebidrag då avgiftsökningen för något landsting inte överstiger 250 kronor.

Kommunalekonomisk utjämning från år 2017

Ändring av modellen ”Barn och ungdomar med utländsk bakgrund” i kostnadsutjämnningen för kommuner på grund av riksdagsbeslut. Från utjämningsår 2014 till utjämningsår 2016 baserade sig beräkningarna på församlingsindelningen 2010 och på befolkningsuppgifter från 2009. Från och med utjämningsår 2017 baserar sig beräkningarna på den distriktsindelningen som infördes 1 januari 2016 i folkbokföringen. Detta innebär att modellen årligen uppdateras med nya befolkningsuppgifter.